

Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi: Köy Enstitüleri

İbrahim Ortaş

iortas@cu.edu.tr

Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

Son yıllarda 17 Nisan'da Köy Enstitüleri'nin kuruluş yıldönümünün kutlanması sevindirici. Cumhuriyetin bu ulvi projesinin amacı; köyden gelen yetenekli çocukların tam donanımlı olarak yetiştikten sonra, tekrar köylerine dönerek geride kalan ve okuma fırsatı veya olanağı bulmamışları eğiterek ülkenin okuryazar düzeyini yukarı taşımasıydı. Köy Enstitüleri'nin o günkü eğitim yöntemi gününün en ileri eğitim yönteminden daha donanımlıydı. Bu modelde teorik ve pratik eğitim birlikte alınıyordu. Yalnız temel dersler değil, yaşama dair bütün konular bir bütünlük içinde işleniyordu. Bir taraftan güçlü bir tarih eğitimi yanında tarım, el işi ve güzel sanatlar ile yurttaşlık bilinci ve ulusal bilinç kazanıyorlardı; diğer taraftan dünya klasiklerini okuyarak, müzik dinleyerek, tiyatro yaparak dünya değerleri ile tanışıyorlardı. Bu model şimdi bütün dünyada tartışılan yüksek öğretimde probleme dayalı öğretme modeline çok benziyor. Ayrıca AB'nin yüksek öğretimde başlattığı Leonardo Da Vinci siteminin yıllar önce uygulandığı bir şeklidir.

Köy Enstitüleri Ne Zaman Kuruldu?

Cumhuriyeti kuran çağdaş aydın kadrolar eğitimin öncelikle köylerden başlaması gerektiğini belirleyerek, eğitimi köylere indirgemeyi benimsemişlerdir. En büyük eserleri ise Köy Enstitüleri'nin kuruluşu idi. Çok değişik ve çarpıcı bir girişim olan Köy Enstitüleri hareketi belki de dünyaya örnek bir projedir. Ne yazık ki halen önemi yeterince anlaşılmadı. Köy Enstitüleri'nin başlıca amacı kırsal alanı kalkındırmak, köylüyü eğitmek ve öğretmenlerle köylüyü üretici duruma getirmektir. Çünkü Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ülkemizde okuryazar oranı neredeyse yok denecek kadar düşüktür. Özellikle kadınlarda ve köylerde durum daha da kötüdür. Bu tablo karşısında Atatürk ve arkadaşları yeni rejimin ruhunu ve düşüncesini köye de ulaştıracak bir eğitsel devrim hareketini başlatırlar. Gerçek anlamda devrimci bir hareket olan Köy Enstitüleri hareketi yalnızca köyün maddi kalkınmasını değil, aynı zamanda ve daha önemli olarak köy insanını bilinçlendirmeyi, onu hiçbir kuvvetin istismar edemeyeceği modern bir kırsal yaşam biçimine kavuşturmayı amaçlar. 17 Nisan 1940'da "Köy Enstitüleri" kurulmaya başlanır.

Amaç Neydi?

Köy Enstitüleri'nde yaşam, dönemin öğretmen ve öğrencilerinin anlatımı ile tam "birliktelik, katılım, yetki" ve "sorumluluk"

*Hasanoğlu Köy Enstitüsü
Ankara - Kayseri Demir Yolu, 35. km*

eksenlerine oturtulmuştur. Enstitülerde kararlar yönetici-öğretici-öğrenci üçlüsünün katkı ve onayıyla alınır. Okul yöneticileri ile öğrenciler her konuyu tartışabilirler. Enstitüleri'nin kuruluşunda Atatürk politikası uygulanır, tarıma elverişli arazilerin seçilmesine özellikle özen gösterilir. Eğitim anlayışı açısından Köy Enstitüleri'yle diğer okullar arasında çok önemli nitelik farkı bulunmaktadır. Köy Enstitüleri'ne eğitim anlamında yüklenen sorumluluk ağır ve anlamlıdır. Köy Enstitüleri'ndeki anlayış o dönemde "Eğitim, Üretim içindedir" şiarıdır. Hep beraber ülkeyi kalkındırmak için üretmek ve hayata birlikte bakmaktır.

Cumhuriyeti kuran genç kadro, büyük çoğunluğu köylü olan ve aynı oranda okuma yazma bilmeyen toplumu kısa yoldan okuryazar yapmak istiyordu. Bu proje aynı zamanda ülkemizin çağdaşlaşma ve modernleşme projesi idi. Yine genç cumhuriyet kadrosu, demokrasiyi altın tepside sunmuştu ve yaşaması için altının doldurulması gerektiğinin farkındaydı. Onun için demokratik bir yapılanmanın zorunlu olduğunun farkındaydılar. Bunun başarılması için de çok yönlü yetişmiş, özgüveni gelişmiş, karşılaştığı sorunu çözebilen yetenekli ve zeki köy çocukları ile işe başladılar. Eğitim ve öğretim sorun çözmeye yönelikti. Özellikle Türkiye gibi halen köy kökenli ve tarıma dayalı yapılarda modelin önemi çok sonradan daha iyi anlaşılmıştır. Çünkü köy çocukları bu modelde hem eğitiliyor hem de gelecekle hazırlıyorlardı. Küçük çocuk köyünden geldiği gibi üretimin içerisine giriyor, kendi okulunu kendisi yapıyor, koyun güdüyor, müzik yapıyor, klasik eserler okuyor. Kendisine koyun gütmesi söylenen çocuk artık sorumluluk almış olmakta ve kendi sorumluluğunu ve bilincini oluşturmak zorunda. İsmet İnönü Hasanoğlu'da yol kenarında koyun

güden çocukların azıklarında ekmek parçasının yanında klasikler görünce aradığını bulduğunu ve gelecekte umutlu olduğunu belirtir. Duvar ören, tarım yapan, marangozluk, demircilik yapan, aynı zamanda dünya klasiklerini okuyan ve müzik yaparak ruhunu güzelleştiren mutlu insanları yetiştiriyordu. Bilindiği gibi bu şekilde yetişen çocuklar kendilerine güveni olan, mutlu ve üretken insanlardır. Ancak bugün özgüveni eksik, çok sayıda insanın mutlu olmadığı ve kimseye güvenmediği bilinmektedir. Karşısındakine güvenmeyen kendisine de güvenemez. Kendine ve karşısındakine güvenmeyen de demokrat olamaz (Erdal Ataberk). İşte Cumhuriyetin genç kuşağı üreten, paylaşan ve dönüştüren demokrat insanlar yetiştirerek ülkenin modernizasyonunu hedefliyorlardı. Bu, onların ülkenin geleceğine ilişkin *temel felsefeleri* idi.

Çağın En İleri Eğitim Modelidir

Köy Enstitüleri eğitim modeli, bireyler eolayların farkına varabilme yetisi kazandırıyor. Kendi bilincine varan, ülkesinin ve dünyanın değerlerinin farkına varır. Bu da yurttaşlık bilincini yaratır. Ancak ülkemizi bu duruma getiren soğuk savaş mantığı sahipleri, ülkemizin geleceğe yönelik yetişmiş insan yetiştirme projesini erken fark ettiler ve engelleme bildiler.

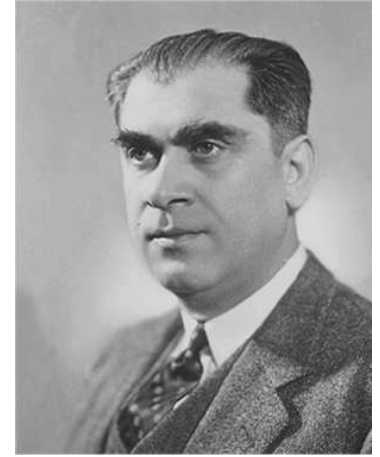
Köy Enstitüleri aslında ülkemizin içinde tam algılanmadan, dünyada yankı bulmuştu. Şakir Ezacıbaşı NTV'de yayınlanan Kültür ve Kimlik programında 1950'li yıllarda Londra'da toplanan Asyalı öğrenciler konseyi toplantısında konuşan UNESCO başkanının Türkiye'nin, yani Tonguç Hocanın Köy Enstitüleri'nin önemini vurgulayan bir konuşma yaptığını belirtiyor. Toplantıda UNESCO başkanı Birleşmiş Milletler'de Köy Enstitüleri ile ilgili birçok belgenin ve dokümanın olduğunu ve örnek gösterildiğini vurgular. Tabii bu büyük projenin çıktıkları olan öğretmenler gittikleri köylerde hemen işe sarılır, köylüleri eğitmeye başlar. Ülkenin her tarafına yayılan öğretmenler bir taraftan okuma yazma öğretir, diğer taraftan doğrudan köylülerin üretim artışına yönelik pratik işlere girerler. Kısa sürede bu öğretmenlerin gittiği köylerde sosyal faaliyet artar. Köylerde tiyatro bile kurulur, köy kahvelerinde okuma odaları açılır. Bugün ülkemizin köy kökenli okumuş kişilerinin genelde bu tür öğretmenlerin bulunduğu ortamdan geldiğini göreceksiniz. Bu konuda araştırma yapmış bir okurumdan aldığım bir e-posta iletisinde, Köy Enstitüleri açıldığında zamanın Amerikan hükümetinin hazırladığı istihbarat raporunda "Dikkatli olun Türkler büyük bir eğitim atılımıyla geliyor" denilmektedir. Ancak Köy Enstitüleri'nin kapanması ülkemizin bağımsızlık politikasının kırılma noktası ve miladı olarak görülebilir. Bu tarihten sonra eğitimin dokusu ve felsefesi değişmiş, köylere kültürel ağırlıklı eğitim, yerini ezberci eğitime bırakmıştır. Cumhuriyetin temel hedefi olan köylüyü aydın çiftçi durumuna

getirmek yerine sahipsiz, kendi sorunlarını devlete iletemeyecek kadar yalnız ve aciz bırakılmış, çaresiz durumda görmek hepimizi rahatsız etmektedir.

14 Nisan 2005 Perşembe günü Prof. Dr. Emre Kongar'ın Çukurova Üniversitesi Atatürkçü Düşünce Kolu'nun davetlisi olarak 3 saati aşkın süren mükemmel konferansını dinleyince olayın ne denli önemli olduğunu anladım. Sayın Kongar'ın konferansında insanlık tarihinin geçirdiği tarım, sanayi ve bilişim devrimlerinin yanında dünyadaki gelişmelere ve soğuk savaşın ülkemiz üzerindeki etkilerini dinleyince bir kez daha Köy Enstitüleri'nin niçin kapatıldığını daha iyi anladım.

Batı Bu Modelden Neden Korktu?

1940'lı yıllarda üniversitelerin özerkliğinin başladığı dönem Hasan Ali Yücel'in Köy Enstitüleri'nin kurulduğu döneme denk gelmektedir ki; bu dönemde UNESCO tarafından dünyaya Türk eğitimi model örnek olarak gösterilmektedir. Türk eğitim tarihine bakıldığında

Hasan Ali Yücel (1897 - 1961)

Cumhuriyetin eğitim projesinin bu dönemde şahlandığı, ancak çok kısa sürede önünün kesildiği görülmektedir. Bu dönemden sonra soğuk savaş anlayışı ile ülkemizin önüne konulan süreç sonucu insanlarımız birbirine düşürüldü, toplumun en dinamik kesimi olan üniversite gençliği ağırlıklı olarak olaylara da taraf oldukları için üç kez ülkede darbe yapıldı ve her seferinde üniversiteler sorunların merkezi olarak gösterildiği için üniversiteler zaptü-rapt altına alınmaya çalışıldı.

Köy Enstitüleri'nin temel esperisi, bu eğitim modeli kişinin kendi farkına varılabilirliğini kazandırmasıydı. Anlıyor, düşünüyor, sorguluyor ve üretiyor. Yaptığı işin verdiği mutluluk ile yaşamına anlam katabiliyordu. Maalesef ülkemiz o gün bu kazanımı koruyamadı. Çünkü o dönemde toplumun eğitim düzeyi, demokrasiyi sindirme bilinci, batının baskısı sonucu bu proje ortadan kaldırıldı. Bugün bizler Köy Enstitüleri'ni okuyunca hayıflanıyoruz, ancak yakalanan fırsatların değerlendirilmemesi kaçan trene benziyor. Toplum olarak o dönemde neye sahip olduğumuzun farkında değildik. Bugün de farkında olduğumuz inancında değilim.

Köy Enstitüleri'nin Kapatılmasının Bugüne Yansıması Nedir?

O dönemde ülkemizin karşı karşıya olduğu zorlu koşullar ve dış dinamiklerin ülkemiz üzerinde kurdukları psikolojik etkinin sonucu olarak Köy Enstitüleri, soğuk savaşa kurban edilip kısa sürede kapatılarak tarihin raflarına kaldırıldı. Bunu takip eden süreçte ülkenin aydınlık geleceğinin eğitim projesi önce yatılı öğretmen okullarına, sonra yatılı okula, sonra da normal lise eğitimine zamana yayılarak bertaraf edildi. Ülkenin dinamik gençlik sağ sol ayrımı yapmadan anarşinin içine sürüklendi ve üç kez yapılan darbelerle gençlik pasif hale getirildi. Ülkenin yönetiminde söz sahibi olması gereken entelektüel kesim devletten yavaş yavaş dışlandı. Bu dönemden sonra da ülkemiz eğitimi kalite yönünden gerilemiş, ülkemiz sürekli borçlu bir duruma gelmiş, kırsaldan kentlere plansız göçler başlamış, devasa kentler etrafında kontrol edilemez büyüklükte varoşlar ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak

bugün yönetilemez ve kontrol edilemez bir duruma gelinmiştir. Ülkenin yetişkin insan kaynaklarını yetiştiren üniversitelerinin özerkliği çok bulunarak kısılmış, neredeyse ileri lise düzeyinde eğitim veren kurumlar durumuna sürüklenerek, bugün hepimizin bildiği tablo ile karşı karşıya gelinmiştir. Sorumlu yok. Hesap verecek de yok.

Bir kez daha vurgulamak gerekirse, bazı detaylarda yapılacak eleştiriler, böyle büyük bir projenin değerini düşürmediği gibi, o günden bugüne, bir daha aynı büyüklükte bir "düşünce" ve "planlamaya" rastlayadığımızı, üzülen ifade etmek durumundayım. Ancak olumlu taraftan bakarsak, o günün zor koşullarında bunlar başarılabilirdiğine göre, bugün çok daha fazlasını neden başaramayalım, diye kendi kendime soruyorum. Köy Enstitüleri Projesi'nin günümüz koşullarına uyarlanmış probleme dayalı öğrenme modalarını başta üniversitelerimiz olmak üzere denemeye ne dersiniz!

Göl Köy Enstitüsü, Cumhuriyet Bayramı kutlamaları, Kastamonu - 1943